Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2016 talousarvioksi, luku 28.90
Kunta- ja terveysjaosto 6.10.2015

VM/Kunta- ja aluehallinto-osasto
Arto Salmela

28.90 Kuntien tukeminen

Kuntatalous

Kuntatalous on ollut viimevuodet kireä ja sen arvioidaan myös pysyvän lähivuodet tiukkana. Tilanteeseen ovat vaikuttaneet yleisen suhdannetilanteen lisäksi muun muassa verotulojen hidastunut kasvu, valtiontalouden sopeuttamistoimenpiteet sekä kuntien tehtävien ja velvoitteiden lisääminen. Kokonaistasolla kuntatalous on kuitenkin ollut viimevuosina kirjanpidollisesti tasapainossa vaikka kuntien väliset erot ovat suuria. Taloustilanteen kiristyessä kunnat ovat joutuneet sopeuttamaan toimintaansa monin tavoin. Kuntaverotusta on kiristetty edelleen tulorahoituksen vahvistamiseksi. Silti kuntien ja kuntayhtymien tulorahoitus ei ole riittänyt investointien kattamiseen.

- Hallituksen tavoitteena on vakauttaa ja tasapainottaa kuntataloutta:

  - Kunnille ei anneta uusia kuntataloutta pysyvästi heikentäviä lakisääteisiä tehtäviä tai velvoitteita tai niiden laajennuksia.
  - Jos kuntien ja kuntayhtymien toimintamenoja pysyvästi lisäävistä tehtävistä tai velvoitteista poikkeuksellisesti kuitenkin säädetään julkisen talouden kokonaisedun vuoksi, kuntatalouden rahoitusaseman heikentyminen estetään lisäämällä valtionapuja, karsimalla samassa yhteydessä kuntasektorin muita tehtäviä ja velvoitteita tai mahdollistamalla maksutulojen korotukset.
  - Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti uusiin tai laajeneviin tehtäviin osoitetaan 100 prosentin valtionosuus
  - Hallitusohjelmaan sisältyy kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämistoimenpiteitä, joiden arvioidaan vähentävän kuntien menoja vuoteen 2019 mennessä 540 milj. eurolla.
  - Lisäksi hallituksen tavoitteena on vähentää kuntien kustannuksia 1 mrd. eurolla vähentämällä kuntien tehtäviä ja velvoitteita yli vallikauden menevällä toimenpideohjelmalla (kärkihanke)
  - Kuntataloudelle tasapainotavoite ja valtion toimille menorajoite

Kuntien peruspalvelujen valtionosuusmomentille ensi vuoden talousarvioesitykseen sekä vuosien 2017 - 2019 kehysesitykseen on sisällytetty hallitusohjelman mukaisia kuntien tehtävien muutoksia.

Luvun 28.90 momenteilta rahoitetaan kuntien ja valtion yhteisiä tietojärjestelmähankkeita, kuntien peruspalveluja sekä tuetaan kuntien yhdistymisiä. Lisäksi luvun momenteilta myönnetään hankerahaa itsehallintoalueiden sekä hallinto- ja palvelurakenteiden kehittämiseen ja tukemiseen sekä paikallisten kuntakokeilujen rahoitukseen (velvoitteiden vähentäminen).

Euromäärältään merkittävin momentti on kuntien peruspalvelujen valtionosuusmomentti. Peruspalvelujen valtionosuudesta säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa (1704/2009). Valtionosuusjärjestelmä pyrkii kompensoimaan kunnille laskennallisten kustannusten kautta palvelujen järjestämiseen liittyviä tarve- ja olosuhde-eroja. Valtionosuuteen kuuluvalla verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella tasataan kuntien tulopohjassa olevia eroja. Valtionosuus

kunnille peruspalvelujen järjestämiseen on kunnille yleiskatteellista rahaa, jonka käytöstä kunta itse päättää.

Kuntien yhdistymisen taloudellinen tuki sisältää mm. yhdistymisen yhteydessä syntyvälle uudelle kunnalle maksettavan yhdistymisavustuksen sekä valtionosuuksien vähenemisen korvauksen. Yhdistymisavustus maksetaan kolmen vuoden aikana. Valtionosuuksien vähenemisen korvausta maksetaan kuntien yhdistymisen voimaantulovuotena ja sitä seuraavina vuosina vuoden 2019 loppuun saakka. Yhdistymisavustusta ja valtionosuuksien vähenemisen korvausta maksetaan viimeistään vuonna 2017 toteutuviin yhdistymisiin. Lisäksi edellytetään, että kunnat ovat tehneet yhdistymisesityksen viimeistään vuoden 2013 loppuun mennessä.

28.90.30 Valtionosuus kunnille peruspalvelujen järjestämiseen

Momentin loppusumma 9 028 milj. euroa on 528 milj. euroa (6,2 %) suurempi kuin vuoden 2015 varsinaisessa talousarviossa. Kasvu johtuu pääasiassa valtion ja kuntien välisestä kustannustenjaon tarkistuksesta (269 milj. €) ja kuntien verotulojen vähenemisen kompensaatiosta (262 milj. €).

Valtionosuusprosentti nousee kuluvan vuoden 25,44 prosentista 25,52 prosenttiin vuonna 2016. Valtionosuusprosentin muutoksen vaikuttavat edellisen hallituksen päättämä 40 milj. euron valtionosuuden leikkaus, uusien ja laajenevien valtionosuustehtävien tehtävien toteuttaminen siten, että valtionosuus on 100 % sekä valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus. Ohessa yhteenveto momentin määrärahan mitoitukseen vaikuttavista keskeisimmistä muutoksista:

Keskeiset muutokset:	milj. €
- Asukasluvun ja määräytymisperusteiden muutokset	+ 55,3
- Verotulomenetysten kompensaatio	+ 262,0
- Valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus	+ 269,0
- Valtionosuuden alentaminen (vaikutus vo. prosenttiin -0,15 prosenttiyksikköä)	- 40,0
- Lastensuojelu ja lapsiperheiden kotiapu	+ 10,0

Peruspalvelujen valtionosuusmomentille sisältyy seuraavat kuntien tehtäviä ja velvoitteita vähentävät esitykset:

	Valtionosuus milj. €	Kustannukset
- subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden muutos 1.8.2016 lähtien	- 6,6	-25,8
- lasten ja kasvattajien määrän suhteen muutos yli 3-vuotiaiden päivähoidossa	- 6,5	-25,2
- alueellisen esikoissairaanhoidon järjestämisen tehostaminen	- 12,9	-50,0
- aikuisten hammashuollon säästötoimet (alkoi vuoden 2015 ta:ssa)	-1,4	-5,6
- päivystysjärjestelmän uudistaminen (alkoi vuoden 2015 ta:ssa)	-1,0	-3,9
- kuluttajaturvallisuusvalvontatehtävien siirto Tukesille 1.5.2016 alkaen	-0,9	-0,9

28.90.31 Kuntien yhdistymisen taloudellinen tuki

Momentille esitetään 25,6 milj. euroa. Tämä on noin 10 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2015 talousarviossa. Lähes puolet määrärahasta kohdistuu vuonna 2013 tapahtuneiden yhdistymisten valtionosuusmenetysten kompensaatioon. Vuonna 2016 tapahtuu 4 yhdistymistä.

28.90.20 Valtion ja kuntien yhteiset tietojärjestelmähankkeet

Momentin määrärahaksi esitetään 3,0 milj. euroa mikä on noin 6,5 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2015 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahalla tuetaan kuntien informaatioteknologian kehittämishankkeita. Tavoitteena on tuottavuuden parantaminen julkisessa hallinnossa.

28.90.22 Itsehallintoalueiden sekä hallinto- ja palvelurakenteiden kehittäminen ja tukeminen

Momentin määrärahaksi esitettään 0,4 milj. euroa. Määrärahalla tuetaan uusien itsehallintoalueiden sekä hallinto- ja palvelurakenteiden kehittämistä.

28.90.34 Paikallisten kuntakokeilujen rahoitus

Momentin määrärahaksi esitetään 0,520 milj. euroa. Määrärahalla toteutetaan kuntien tehtävien arviointiin ja kuntien velvoitteiden vähentämiseen tähtääviä paikallisia kokeiluja.